

PORSÖN, LULEÅ



Kulturmiljöanalys

Bebyggelseinventering, kulturhistorisk analys, karaktärsdrag, riktlinjer & rekommendationer

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Administrativa uppgifter	3
Sammanfattning	4
Inledning	5
Kartmatris - Porsöns framväxt	6
Historia och bakgrund	7
Situationskartor	14
Kulturmiljöbeskrivningar	15
Kulturhistoriska karaktärsdrag	24
Kulturhistoriska kvaliteter	25
Riktlinjer och rekommendationer	26
Källförteckning	28
Bild- & figurförteckning	29

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Kommun:	Luleå kommun
Län:	Norrbotten
Beställare:	Luleå kommun, samhällsutvecklingskontoret
Uppdragets art:	Kulturmiljöanalys av Porsön med fokus på områdets centrum, i samband med förnyelse av utvecklingsplan för området.
Utförande:	Elin Sjöberg © Norrbottens museum Jessica Lundmark © Norrbottens museum
Fotografi:	Elin Sjöberg (ES)
Layout & illustration:	Jessica Lundmark (JL)
Arbetsperiod:	september - oktober 2020
Rapport:	2020:12
DNR, Norrbottens museum:	197-2020
Sammankomster:	Startmöte: 2020-09-18 Delbesiktningar: 2020-09-29, 2020-10-08, 2020-10-13 Uppdraget slutfört: 2020-10-16

SAMMANFATTNING

På uppdrag av Luleå kommun har Norrbottens museum gjort en kulturmiljöanalys över området Porsön i Luleå under hösten 2020. Kulturmiljöanalysen utgör ett underlag för kommande utvecklingsarbeten i området.

Kulturmiljöanalysen redogör för områdets historia, arkitektoniska karaktär samt kulturvärden i området. Kulturmiljöer uppförda under senare delen av 1900-talet omnämns sällan som kulturhistoriskt värdefulla, trots att de speglar tydliga svenska byggnadsideal. Bebyggelse från 1970–80-talet finns det gott av runt omkring oss och den kan tyckas osynliggöras i all sin vardaglighet. Nu när 1970-talets arkitektur står inför underhåll är det en förutsättning att dess kvaliteter, karaktärsdrag och värden synliggörs. För en långsiktig planering med kulturhistorisk liksom miljömässigt hållbar hänsyn är det en förutsättning att definiera befintlig bebyggelses **arkitektoniska, byggnadstekniska, samhällshistoriska och miljöskapande värden** vid omvandlingsprocesser, aktivering och underhåll. På så vis ges också förutsättningar att upprätthålla en mångfald i bebyggelse med många läsbara tidslager för de människor som lever och rör sig i dessa områden.

Den norrbottniska bebyggelsen förknippas ofta med norrbottensgårdar, kyrkstäder, kåtor, häbbren och landskap trots att stora delar av Norrbottens bebyggelse är uppförd efter andra delen av 1900-talet. Bebyggelsen

uppförd efter 1950-talet är ett resultat av industrialismens välfärdssamhälle, som vi främst omges av. Bebyggelsen på Porsön har en tydlig 1970-80-tals arkitektur och vittnar om samhällets utveckling och prioriteringar för tiden. Miljön präglas särskilt av rationalitet, tidens materialtillgångar och lagstiftningar till följd av bland annat oljekrisen 1973 som ställde högre krav på bättre energihushållning i nya byggnader. Den ursprungliga planiden för Porsön var att bygga en verklig låghusstadsdel, där den högre bebyggelsen utgjorde undantaget och endast skulle finnas i närheten av centrumområdet.

Arkitektur som för samtiden är modern, men inte heller så gammal att den tillskrivits historiska värden betvivlas ofta i frågan om att kunna uppfylla dagens krav och behov. När det kommer till 1970-talets tidslager i vår samhällsbyggnad kan dessa byggnader eller planstruktur hamna i en gråzon i fråga om underhåll, aktivering eller rivning. Detta är inget nytt fenomen då en mängd med rik träarkitektur bortprioriterades och skyfflades undan från Sveriges städer då stenarkitekturen värderades högre från mitten av 1900-talet och framåt. Detta i samband med större krav på brandsäkerhet, nya standarder, stilideal och okunskap om vad dessa kulturmiljöer hade kunnat bidra med i framtiden.

I kulturmiljöanalysen av Porsön beskrivs 1970-tals området ur ett kulturhistorisk, arkitektoniskt och socialt perspektiv, liksom dess användning och förändring över tid.

INLEDNING

BAKGRUND

Kommunfullmäktige i Luleå kommun beslutade i april 2017 att påbörja arbetet med en utvecklingsplan för stadsdelen Porsön i Luleå. Planen ska ge vägledning för beslut om hur bland annat den byggda miljön ska utvecklas och bevaras. Motivet till beslut om utvecklingsplan för Porsön är att området står inför stora utmaningar med ett högt bebyggelsetryck och behov av upprustning av befintliga boendemiljöer.

Som en del av Luleå kommuns arbete med utvecklingsplan och fördjupad översiktsplan för Porsön har Norrbottens museum fått i uppdrag att genomföra en kulturmiljöanalys i området då det finns behov av att *identifiera eventuell kulturhistoriskt värdefull bebyggelse* i området.

Enligt utvecklingsplanen, framtagen av Luleå kommun (2018) beskrivs *”Porsö centrum som ett resultat sin tids planering. Centrum tillkom under 1970-talet när stora delar av området byggdes upp och har sedan dess genomgått mindre förändringar. Området upplevs som slitet och under åren har omflyttning av verksamheter i centrumet resulterat i att det i dagsläget finns tomma lokaler som bidrar till en negativ bild av området”*.

SYFTE & MÅL

Den genomförda kulturmiljöanalysen beskriver, tolkar, värderar samt verka som underlag för aktivering för det fortsatta utvecklingsarbetet av Porsön.

Analysen ska identifiera eventuellt kulturhistoriskt värdefulla byggnader, anläggningar, grönområden eller platser. Resultatet av kulturmiljöanalysen ska möjliggöra att hänsyn tas till områdets kulturvärden. Analysen kommer att verka som underlag

AVGRÄNSNINGAR

Utvecklingsplanen för Porsön avgränsas geografiskt till områdena Porsösundet, Porsöberget, centrum samt universitetsområdet, Luleå Science Park, Vänorts-vägen och Ytterviken. **Kulturmiljöanalysen omfattar Porsö centrum och bostäder mellan Professorsvägen och Docentvägen.** Omkringliggande områden beskrivs översiktligt för bättre förståelse av Porsön som stadsdel.

METOD & GENOMFÖRANDE

I kulturmiljöanalysen beskrivs bebyggelsens historia, utveckling och nuläge med utgångspunkt i bebyggelsestruktur, kulturhistorisk anknytning, skala och formspråk, karaktärsdrag, betydelsefulla siktlinjer, grönytor och platser. Eventuella förändringar sedan områdets tillkomst, som påverkat dessa värden ska även synliggöras.

Porsöns **historiska karaktär** redovisas genom en kunskapsöversikt som beskriver områdets ursprung, utveckling och karaktär. Därefter definieras den **historiska betydelsen** genom att synliggöra områdets historiska läsbarhet, dess betydande innehåll och tillstånd. En **kulturhistorisk värdering** kommer genomföras där de kulturhistoriska resursernas värde diskuteras. *Vad har Porsön för utvecklingspotential och förändringskapacitet och var går områdets tålighetsgränser?* Som ett avslutande steg i analysen behandlas **Porsöns handlingsmöjligheter** för att aktivera, bevara och synliggöra kulturarvet. I detta steg redovisas förslag på riktlinjer och rekommendationer för förvaltningsarbete samt kommande utveckling för Porsön. (Reinar & Westerlind, 2009).

KARTMATRIS - Porsöns framväxt

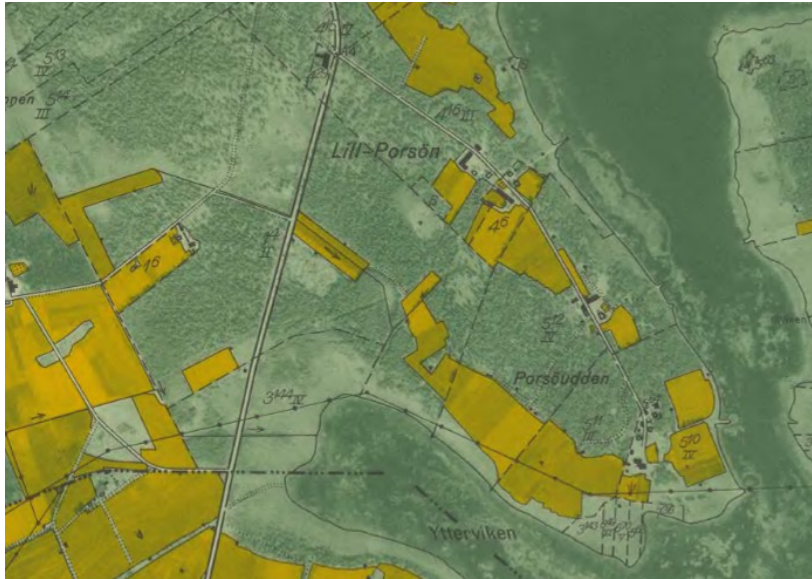


Fig 1. Ekonomiska kartan (1948) © Lantmäteriet



Fig 2. Ortofoto (1960) © Lantmäteriet



Fig 3. Ortofoto (1975) © Lantmäteriet



Fig 4. Ortofoto (2020) © Lantmäteriet

Ekonomiska kartan (1948)

Visar Porsön med jordbruksbebyggelse. Enstaka gårdar, skogs- och jordbruks mark.

Ortofoto (1960)

Visar Porsögårdens testanläggning för utsäde som inrättades under 1930-talet strax väster om Porsöudden.

Ortofoto (1975)

Visar på att Ytterviken fyllts ut, att Porsögårdens testanläggning expanderat och framför allt på exploateringen i området. Etablering av Luleå tekniska högskola, det nytilkomna Porsö centrum med omkringliggande bostadsbebyggelse. Sundet mellan Porsön och Björkskatan har smalnats av och försetts med en gång- och cykelbro. Äldre gatustrukturer är uppbrutna.

Ortofoto (2020)

Foto över området idag med en samlad bebyggelse som sträcker sig från strandlinjen och in mot universitetsområdet. På Porsögårdens tidigare odlingsmark finns idag industribebyggelse.

HISTORIK & BAKGRUND

SVERIGE, MILJONPROGRAMMET & PORSÖNS FRAMVÄXT

Från trångboddhet till funktionalism (1900-1930)

Vid sekelskiftet **1900** var Sverige ett av Europas fattigaste länder, en fjärdedel av landets fem miljoner invånare bodde i tätorter och medellivslängden var 56 år. Trångboddheten var ett faktum och lägenheterna var små men utvecklingen kom att gå framåt. Grusade gator ersattes med gatsten och elektriska spårvagnar byttes ut till häst och vagn. Under slutet av **1800-talet** byggs städer utifrån rutnätskvarter men kring **1910** kommer en reaktion mot de täta stenstäderna med rutnätsplaner. De trånga och osunda bostadsförhållandena för arbetare dömdes ut som ohygieniska. Längtan till natur och sundare bostadsformer ledde bebyggelseutvecklingen mot friare former, anpassades till topografin. Kvarteren utformades med svängda gator och stora sammanhängande gårdsrum. Under 1920-talets var husen fortsatt djupa med många små och mörka lägenheter. I och med funktionalismens inträdande på **1930-talet** utformades bostäder efter mänskliga behov. Som ett led i att bota folksjukdomen TBC blev bostädernas ideal ljust och luftigt. Kvarteren öppnades upp och försågs med parallella, smala, lamellhus, placerade efter bästa möjliga solinfall. Bygghuset var hantverksmässigt väl utfört och bostäderna samlades kring små centrum som växte upp i de större städernas utkanter.

Folkhemmet (1940-1950)

På **1940-talet** kom de ensidiga lamellhusområdena att kritiseras. Istället ville en åstadkomma variation i stadsplanen genom att skapa omväxling i rumslighet och bebyggelse. Kringbyggda gårdar ersatte de uppradade bostadslängorna och nya, mer varierade stadsplaner togs fram. Flera av de bostadsområdena som uppfördes under **1940-** och **1950-talet** uppvisar stor hänsyn till, och tillvaratagande av, det befintliga landskapets karaktär. Bergknallar och stora träd och andra naturinslag fick vara en del av bostadsområdet, något som de hantverksmässiga och anpassade byggmetoderna möjliggjorde. Bilens popularitet ökade i samband med konjunkturuppgången i efterkrigstiden vilket var en ny parameter att ta hänsyn till i **1950-talets** stadsplaner. Trafikseparering blev ett nytt inslag för att åstadkomma de säkra, inbjudande grönyrtorna som var så talande för tidens planideal.

Ytterligare en viktig förändrande faktor under **1950-talet** var en strävan efter att rationalisera byggandet. Hantverksskicklighet fanns kvar under tidigt **1950-tal** men från mitten av decenniet började de stora byggföretagen lämna hantverksbyggandet och övergå till prefabricerade byggelement. Förändringen syntes främst i skala och uttryck med de höga punkthusen och färre hantverksmässiga detaljer. Det prefabricerade bygget krävde också långt färre byggnadsarbetare vilket var en lösning på bristen på arbetskraft. Tekniken med de prefabricerade byggnadsmaterialen medförde dock nya problem då de förtillverkade byggelementen krävde stor måttnoggrannhet. Därav utvecklades vissa standardmått som återfinns i vårt samtida byggande. För att montera elementen krävdes stora lyftkranar, såväl spårbundna som stationära. De nya rationella arbetssättet satte stor prägel på planlösningar och stadsplaner.



Fig 5. Loftgångshus. Arkitektur som möjliggör för mänskliga möten. År: 1974. Arkiv: NBM

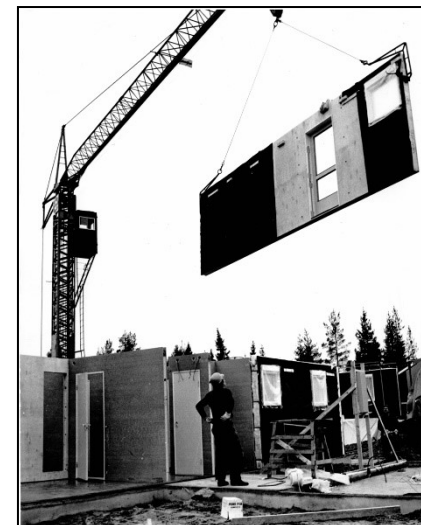


Fig 6. Prefabricerade byggelement möjliggjorde ett rationellt byggande och bostäder till många. År: okänt. Arkiv: NBM

HISTORIK & BAKGRUND

Rationellt byggande

Arkitekturen under **1940-** och **1950-talet** var i huvudsak inspirerat av ett mer traditionellt formspråk med variation såväl i form, färg och material. Traditionella formelement som burspråk, foder och knutar i avvikande färg eller struktur var vanligt. Tegel, grov spritputs och jordfärger såsom rött, grönt och ockra kunde ses i materialval och färgsättning.

Många arkitekters ideal gick över från det småskaligt inhemska till det stora internationella formspråket. Det var den skulpturala verkan som eftersträvades då arkitekturen främst skulle ses från motorväg eller från luften. Genom det rationaliserande byggandet blev upprepningen av byggnadselement såsom fönster och balkonger ett faktum. Arkitekturen fick på många sätt sin karaktär av tekniken. Mönstereffekter kunde förstärkas av horisontella band med till exempel plåt eller fiberskivor.



Fig 7. Ett färdigställt Porsö centrum som visar på rutnätsmönster, funktionsindelningar liksom grönska och vattennära läge. År: okänt. Fotograf: *Magnus Persson*, NSD, Arkiv: NBM

Miljonprogrammet (1965-1975)

Perioden från mitten av **1960-talet** kallas i folkmun för rekordåren eftersom den industriella produktionen i Sverige ökade som aldrig tidigare skådats. I början av **1960-talet** beslutade riksdagen att det var tid för Sverige att bygga bort bostadsbristen i landet. Med hjälp av statliga medel skulle det uppföras en miljon bostäder under tio år med startåret **1965**, det så kallade *miljonprogrammet*. Åkermark exploaterades och bergig mark plansprängdes för att underlätta för den rationella byggtekniken som dominerade.

Miljonprogrammen uppfördes i städernas utkanter och utgjordes huvudsakligen av höga skivhus med 7-12 våningar. Skivhusen kombinerades ofta med lägre byggda lamellhus i två eller tre våningar. Det uppfördes även radhus och friliggande småhus på åkermark utanför stadskärnan. Utmärkande för miljonprogrammets gestaltning var det rationella byggandet som gav varje svensk förort näst intill identiska miljonprogramsområden. Till skillnad från tidigare ideal om närhet till natur och grönska, jämnades i dessa områden samtlig vegetation med marken.

Under **1970-talet** tilltog de folkliga protesterna för miljonprogrammets formspråk och modernismens ideologi. Det protesterades även ljudligt mot rivningarna som pågick i städerna, även kallade stadssaneringarna. De nya förorterna ansågs skapa torftiga miljöer och var inte anpassade för människan. Trots protesterna fortsatte miljonprogrammets resa genom landet men med viss modifikation under **1970-talet** då det implementeras fler småhus, villor och radhus än den ursprungliga planen.

HISTORIK & BAKGRUND

Kvarterstaden (1975-1980)

Som en reaktion på miljonprogrammets stereotypa, monotona byggande blir bostadsproduktionen mer småskalig från mitten av **1970-talet**. Sveriges 100 åriga bostadsbrist har äntligen kommit till ett slut och nu kan nya bostadsområden istället fokusera på variation och individualitet.

En stor del av **1970-talets** bostäder bestod av småhus, uppförda i snabb takt på nedlagd jordbruksmark. Idealet för **1980-talets** stadsplaner var förtätning av den befintliga bebyggelsen med en blandning av verksamheter och boende. Arkitekturen var livfull bland annat genom utdragna fasadformer och lekfull fönstersättning.

Under **1980-talet** gjorde postmodernismen intåg där arkitekturen spelade på äldre tiders former. Byggnadsstilen fick inte så stor genomslagskraft i Sveriges byggnadskonst, däremot påverkades vår stadsplanering. Nya områden planerades utifrån den traditionella stenstaden med grupperade kvarter kring gröna gårdsrum. Bostadshusens planer styrdes av normer och lagar, där ”nya” energibestämmelser medförde statligt stöd för montering av mindre fönster och tilläggsisolering av fasader. De typiska trevåningshusen fick inte längre byggas utan hiss och försvann därför nästan helt ur produktion.

KÄLLOR

Björk, C., Nordling, L. & Reppen, L. (2018). *Så byggdes staden*. (Fjärde uppdaterade utgåvan). Stockholm: Svensk Byggtjänst.

Arkitekturmuseet (1987). *Folkhemmets bostäder 1940-1960: [svenskt bostadsbyggande under 1940- och 50-talen]*. Stockholm: Arkitekturmuseet.

Rudberg, E. (1992). *Folkhemmets byggande: under mellan- och efterkrigstiden*. Stockholm: Svenska turistföreningen.

Porsön - från idé till ny stadsdel

I maj **1971** får NAB (Norrbottenskommunernas arkitekt- och byggnadskontor) i uppdrag att upprätta ett stadsplaneförslag för såväl industriområdet som de planerade bostadsområdet på Porsön. Programmet skulle säkerställa en hög standard på boendemiljön i området där hänsyn tagits till såväl teknologiska, estetiska, sociala och ekonomiska behov. Ett tydligt mål i planförslaget för Porsön var bostadsbyggandet skulle underlätta och bredda kontaktmönstret för människor genom att planera en intim och personlig miljö.

Året därpå, **1972**, färdigställdes den första stadsplaneskissen. Bostäderna skulle förslagsvis bestå av flerfamiljshus i två våningar förutom i centrum där det skulle byggas femvånings flerfamiljshus. Flerbostadshusen i området hade grupperats i par med entréer och uteplatser vända mot varandra. Mellan entréerna skulle det finnas sandlådor, sittbänkar och planteringar som skulle bidra till att göra uterummen intressanta och trivsamma.

Det föreslagna centrumområdet var tänkt som ett så kallat integrerat servicecentrum med dubbelnyttjade lokaler. Stor vikt lades vid att skapa trafiksäkra gång- och cykelkontakter mellan barnstuga och lekplatser.

I den föreslagna stadsplanen från **1972** beskrevs det att den övervägande delen av bostäderna skulle bestå av friliggande småhus, marklägenheter och tvåvånings flerfamiljshus. Porsön skulle med andra ord bli en verklig låghusstadsdel, där den högre bebyggelsen utgjorde undantaget och endast skulle finnas i närheten av centrumområdet.

Fig 8. Läggnig av betongplattor i Porsö centrum. År: okänt. Arkiv: NBM



HISTORIK & BAKGRUND

För att skapa plats för den nya stadsdelen fick äldre bebyggelse stryka på foten. År **1973** rapporterar Norrbottens kuriren om läget på Lill-Porsön (där femvåningshusen idag är placerade), om uppbrotsstämningen.

"Idyllen Lill-Porsön, en udde med några gårdar är snart ett minne blott. Om några veckor står gårdarna tomma och grävmaskinen ska börja sitt arbete. Husen ska jämnas med marken för att ge plats åt en ny stadsdel. Skogen försvinner och på tidigare åkermark ska här byggas femvånings hyreshus. Den första gården på Lill-Porsön byggdes i mitten av 1800-talet." (Norrbottens kuriren, 17 november 1973)

År **1974** fick även Porsögården gå offer för expansionen och verksamheten som sysslat med växtförädling sedan 1930-talet. På gården hade man bland annat arbetat med att få fram tidigt korn, havre, klöver och potatis.

År **1974** flyttade de första familjerna in i HSB:s nyuppförda loftgångshus på området Udden på Porsön, och året därpå, **1975**, stod skola, fritidsgård, bagarstuga och bibliotek färdigt och kyrkan, vårdcentralen och butikerna invigs under **1976**.



Fig 9. Ett av de fyra hemman som stod på Lill-Porsön innan utbyggnaden av höghusen. År: 1973. Arkiv: NBM

Byggnadshistorisk anknytning - Porsön

Porsöns stadsplanemönster speglar Sveriges stadsutveckling under tiden för uppförandet. Centrumområdet samt Lillön har en rutnätsstruktur medan övriga områden är mer organiskt utformade. Stadsplanen från 1970-talet bygger på funktionalistiska ideal och rationaliserat byggande.

Loftgångshusen, som det finns gott om på Porsön, speglar tydligt miljonprogrammet senare hälft med brytpunkt från skivhus till mer småskalig bebyggelse. Områdets grönområden är också en reaktion mot miljonprogrammets storskaliga betongbyggnation och asfaltsöken. Planidén för Porsön har även inslag från 1940-talets arkitektur med lummiga innergårdar och stadsplaner anpassade efter topografin, ett koncept som var vanligt mellan 1975 –90-talet och brukade benämnas som kvarterstäder.

Arkitektur och formspråk är något som utvecklas över tid och byggnadsstilar bygger oftast på en förlaga eller vision. Det kan vara en kombination av ett föregående exempel som varit lyckat och en utveckling av ett koncept som inte fungerat lika bra. Ibland är det nya en reaktion på det gamla och andra gånger är det en vidareutveckling på det befintliga.



Fig 10. Porsögårdens odlingsmark innan anläggningen av industrier på området. År: 1974. Arkiv: NBM

HISTORIK & BAKGRUND - Arkitektur & byggnadsdetaljer



Fig 11 . Fönsterband, ett byggnadselement som visar på rationell och strukturalistisk arkitektur. År: 1981 Fotograf: Margareta Rantatalo. Arkiv: NBM



Fig 13. Ursprungligt hade området en enhetlig exteriör armatur, en glasglob med en enkel metallkonsol i smakfull utformning. År: 1981 Fotograf: Margareta Rantatalo. Arkiv: NBM



Fig 12 . Torget i Porsö centrum, byggnadsvolymer med tydliga linjer. Fönsterband över hörn är ett inslag från funktionalismen och bidrar till gott ljusinsläpp i byggnaden. År: 1981 Fotograf: Margareta Rantatalo. Arkiv: NBM



Fig 14. Bilden visar höghusen på Lill-Porsön innan fasadbyte. År: 1977. Arkiv: NBM

HISTORIK & BAKGRUND - Då & idag



Fig 15. Porsö kyrkas ladugårdslika utformning anspelar på tidigare jordbruksbebyggelse. På bilden är byggnaden nyuppförd, med tydliga rena linjer och öppet torg. Arkiv: NBM



Fig 16. Kyrkobyggnaderna har försetts med grövre panel sen uppförandet och taket är tilläggsisolerat. De tydliga linjerna är något utsuddade. Kyrksalen är sig lik.



Fig 17. Porsö kyrka i sin klara färgsättning och utmärkande byggnadsvolymer. År: 1993 Arkiv: NBM



Fig 18. Ny färgsättning i blått och rött. Sett till byggnadsvolymer är kyrkan sig lik sedan 1993.

HISTORIK & BAKGRUND - Då & idag



Fig 19. Funktionsfördelningen är tydlig mellan byggnadsvolymer i centrum, de tydliga gångstråken som även markeras med långsträckta betongelement. Lägg märke till den ursprungliga och enhetliga armaturen. År: 1981, Fotograf: Margareta Rantatalo, Arkiv: NBM



Fig 21. Höghusen på Lill-Porsön hade ursprungligt en genomgående färgsättning. Arkiv: NBM



Fig 20. Idag är centrum i stort behov av underhåll sett till flagnad färg på räcken, träsiga betongelement och tjälskadad markbeläggning. I övrigt är byggnadsstrukturen sig lik.



Fig 22. Byggnaderna på Lill-Porsön har idag en förvanskad fasad. Fasaden har tilläggsisolerats och fönstren går inte längre ut i fasadlivet. De vertikala och horisontella raderna är uppbrutna med färg och dekor. Färgsättningen separerar byggnadsraderna.

SITUATIONSKARTOR

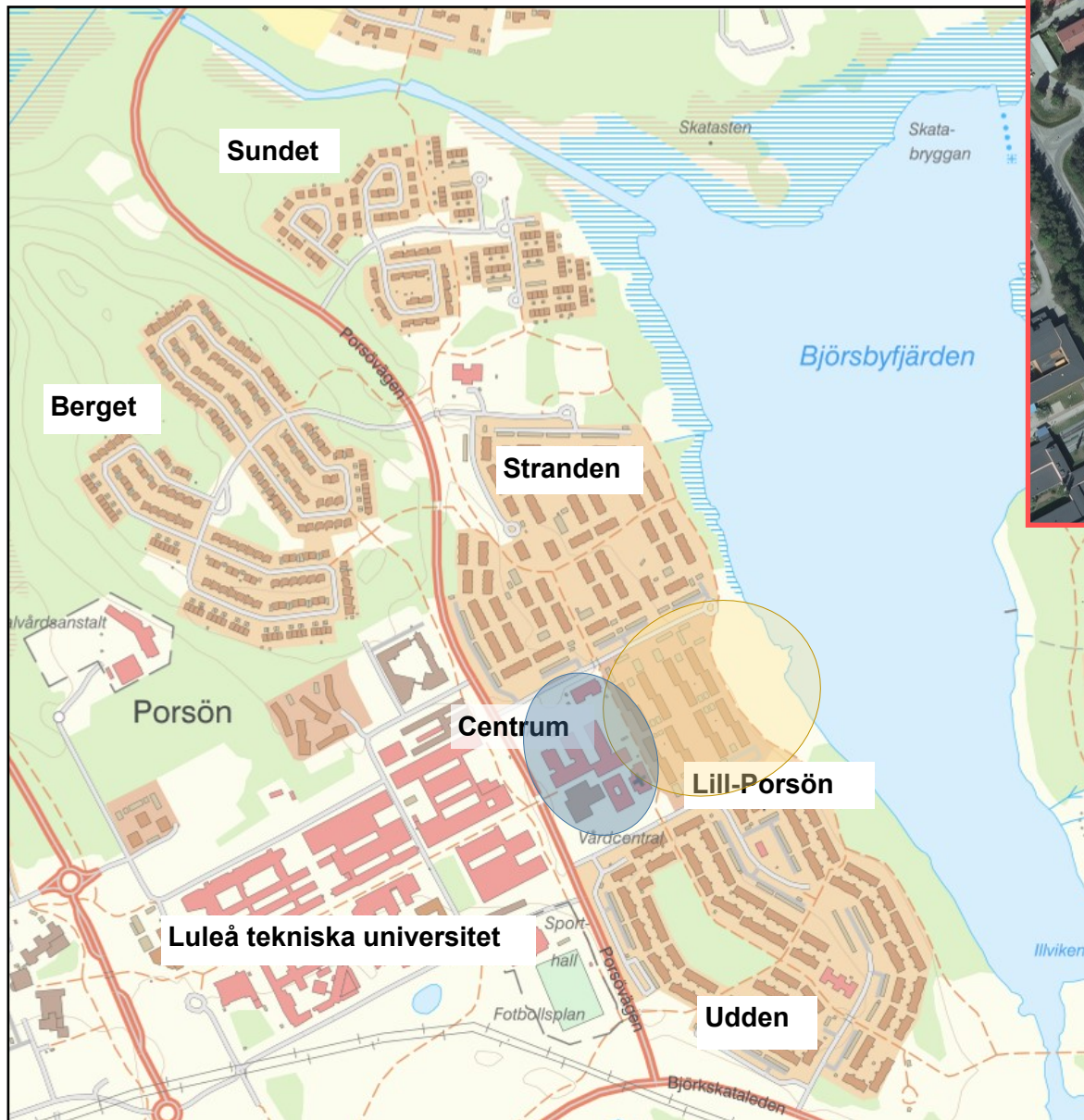


Fig 24. Grundkarta: Topografisk 2020 © Lantmäteriet

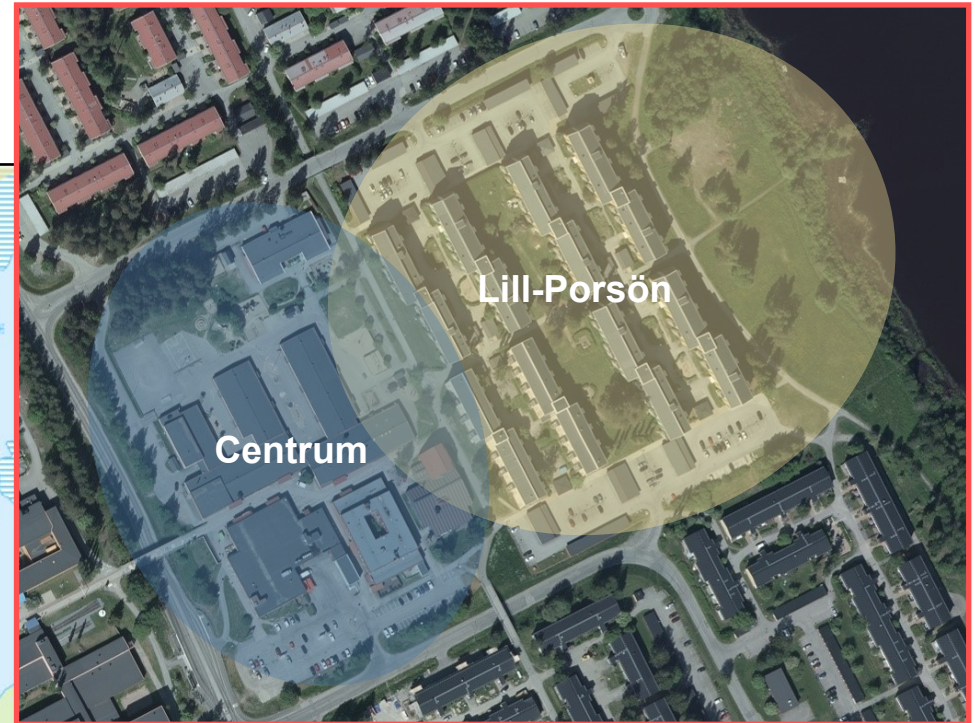


Fig 23. Grundkarta: Ortofoto 2020 © Lantmäteriet

KULTURMILJÖBESKRIVNING

I det här avsnittet beskrivs Porsöns undersökta områden och hur de ser ut idag. Området avgränsas av Haparandavägen i väst, Björnsbyfjärden i öst, Holmsundet i norr och Björnskataleden i söder. Särskilda kvaliteter för området Lill-Porsön och Centrum beskriv i kapitlet "Riktlinjer och rekommendationer" då analysen utgår från dessa områden. För övriga områden definieras kulturhistoriska kvaliteter i detta avsnitt.

Luleå tekniska universitet

När dåvarande Högskolan i Luleå inrättades den 1 juli år **1971** hade beslutet föregåtts av en livlig debatt om var i Luleå skolan skulle uppföras. Eftersom en inte visste hur stor högskolan skulle bli så valdes till slut att förlägga den på Porsön i norra utkanten av staden, ett område som då bara bestod av skog och jordbruksmark.

Områdets byggnader skulle uppföras i kvarter längs en central huvudaxel, som den nyss uppförda Linköpings tekniska högskola, och inte runt ett centralt parkområde som till exempel Umeå universitet.

Rutnätsstadens kvartersstruktur ansågs vara flexibel och medge att byggnadernas användning skulle kunna ändras och att området skulle se färdigt ut även under uppbyggnadstiden.

Universitetsområdet har förändrats och utvecklats sen uppförandet och står idag inför upprustning då de tidiga byggnaderna har byggnadstekniska brister i form av bandannat fuktrelaterade problem. Universitetet har haft en stark inverkan på byggnadsutvecklingen i området och är en stor anledning till Porsöns framväxt.

Berget

Området berget byggdes år **1974** och var den fjärde och sista byggetappen på Porsön. Här byggdes ca 200 småhus i olika storlekar. Bostadstyperna på området Berget består av grändhus (*friliggande enbostadshus som ligger nära en annan tomt så att endast en smal passage bildas mellan husen*), kedjehus, radhus och två typer av parhus. Området berget är delat på mitten av en så kallad matarled och på ömse

sidor har de fyra kvarteren placerats. Innan det nya bostadsområdet byggdes fanns på platsen några få hemman i en idyllisk tallskog. (*Norrbottens kuriren*, 7 juni 1974)

Kvaliteter: Området har en tydlig ursprunglig karaktär från 1974 med få tillägg eller förändringar sen uppförandet. Husform, placering av garage, gårdsformen som skapas där emellan samt områdets samlade arkitektoniska estetik bör tas hänsyn till vid en eventuell omvandling.

Sundet

Under våren 1975 slutförs Porsöns, femte och sista byggnadsetapp med bostadsområdet Sundet. På Sundet uppfördes ca 100 lägenheter i radhus samt ca 40 så kallade marklägenheter. Innan byggnationen utgjordes vegetationen i området i huvudsak av lövskog men även åkermark som inte längre brukades vid stunden. När området skulle byggas upptäcktes problem med marken som försvårade grundläggningen. Området fick därför minskas från ursprunglig plan.

Kvaliteter: Området har en tydlig ursprunglig karaktär från 1975. Huskropparna bildar innergårdar som skyddar mot väder och vind, praktiskt med hänsyn till det strandnära läget. Husform, garage, gårdsformen samt området samlade arkitektoniska estetik bör tas hänsyn till vid en eventuell omvandling.

Stranden

Området Stranden uppfördes 1974 och ligger strax norr om centrum och Lill-Porsön. Bostadsområdet består av radhuslängor i två våningar. Husen ligger parallellt och bildar sociala ytor mellan entréerna. Sundet har en tydlig trafikseparering där parkeringsplatser för bilar finns i områdets utkanter.

Kvaliteter: I området Stranden finns tydliga siktlinjer ner mot vattnet. Husen är låga och speglar mänskliga proportioner. På området finns även förrådsbyggnader, cykelställ och lekplatser. Färgsättningen på husens fasader går i mjuka pastellfärger blandat med mörkt lertegel och bruna träinslag. Områdets ursprungliga karaktär från 1974 är tydligt och läsbart, rationellt byggande med återkommande husformer och färgsättning. Områdets grönytor bidrar till en god livsmiljö och är ett värdefullt avbrott från arkitekturens repetitiva utformning och planmönster.

KULTURMILJÖBESKRIVNING



Fig 25. Luleå tekniska universitet har likt Porsö centrum en strukturalistisk arkitektur.



Fig 26. Sundet är ett bostadsområde med radhuslängor, kedjehus och fristående småhus. Området ligger nära vattnet och grönskan på innergårdarna är väl etablerad.



Fig 27. Bebyggelsen på Berget utgörs av villabebyggelse i olika former och är anpassad till topografin. På bilden syns hus i 1 1/2 plan med gavelsidan och garage mot gatan.



Fig 28. Området Stranden består huvudsakligen av radhusbebyggelse i två våningar. Gavlar i mörkt lertegel och träpanel i pastellkulörer.

KULTURMILJÖBESKRIVNING

Lill-Porsön

Området Lill-Porsön, även kallat Lillön är bostadsområdet strax öster om centrum. Området uppfördes 1973 och på platsen fanns innan utbyggnaden några få jordjordbruksfastigheter, den äldsta uppförd under 1800-talets mitt.

På Lillön står idag femvåningshus vilka utgör det högsta byggda beståendet på Porsön. Höghusen består av åtta enheter, å 16 sidoförskjutna huskroppar. Huskropparna är även förskjutna i höjddled, men sammankopplade och försedda med varsitt pulpettak. De förskjutna huskropparna skapar en variation och rumslighet på innergårdarna mellan husen. Husen bildar en sluten rutnässtruktur med tydlig trafikseparering där bilparkeringsplatser är placerade i utkanten av bostadsområdet. Byggnaderna inom området är av karaktären ”hus i park”, med höga hus i omkringsliggande generösa grönområden, särskilt i områdets mitt. Den huvudsakliga siktlinjen genom höghusområdet leder ner mot vattnet, som idag är undanskymd på grund av vegetation.

Området karaktäriseras av grönska och lummighet med flertalet olika träslag på innergårdarna, här finns bland annat björk, pil, näverhägg, pelarasp, rönn, tall och häckar av olika slag.

Byggnaderna karaktäriseras av de långsträckta huskropparna och gavlarna vars fasad består av mörkt lertegel i halvstensförband. Byggnadsvolymer anspelar på linjära samt horisontella raka linjer som tydligt framkommer i fönstersättning och balkongrader. Detaljerna är enkla men många.

Udden

I Bostadsområdet Udden flyttade de första hyresgästerna in år 1974. Då hade HSB uppfört 390 lägenheter i 34 loftgångshus. Lägenheterna bestod främst av ettor och tvåor. Husen byggdes i trä med smala verandor på överbyggnaden. Området går i en ring runt Porsöudden. Innanför ”ringen” har skogspartiet bevarats för att få ett ordentligt grönområde i direkt anslutning till bostäderna.

Loftgångshusen är placerade i par med entréerna emot varandra vilket bidrar till sociala ytor mellan byggnaderna. Karaktäristiskt för husen är loftgångarna, utanpåliggande trapphus och de cykelparkeringsplatser som bildas strax under de utanpåliggande trapphusen. Detta formspråk är genomgående för området.

Kvaliteter: Planstrukturen är organisk och anpassad till platsens topografi. Här finns väl tilltagna grönområden som ger en naturnära känsla i området. Just grönområdena, björkarna mellan huskropparna och byggnadernas placering och skala är miljöskapande, och anspelar till ursprunglig plan som bör tas hänsyn till vid eventuell förändring i området.

KULTURMILJÖBESKRIVNING



Fig 29. Lill-Porsön karaktäriseras av långsträckta femvåningshus med luftiga gårdsmiljöer.



Fig 31. Lill-Porsön, Byggnaderna har fasader av tegel och plåt.



Fig 30. Området **Udden** präglas av radhuslängor i två våningar, utanpåliggande trapphus med loftgångar. Huskropparna är placerade med entréerna emot varandra för att skapa naturliga sociala ytor.



Fig 32. Området **Udden** är uppbyggt som en cirkel runt ett grönområde. Rekreatiomsområden som dessa är förhållandevis ovanliga idag och är ett bevarandevärt inslag i Uddens planstruktur.

KULTURMILJÖBESKRIVNING

Centrum

Centrum består av fyra, funktionsindelade, solida huskroppar med rött tegel som huvudsakligt fasadmaterial. Den lågskaliga bebyggelsen bildar mellan dess volymer småskaliga gågator med mänskliga proportioner. Den raka oavbrutna gågatan som löper genom hela universitetsområdet, över bron och genom halva centrumområdet bryts av med ett litet torg i centrumområdets mittpunkt. Gatorna är bilfria och har därmed en påkostad markbeläggning med mönsterlagda betongplattor.

Byggnadsvolym 1. Skolbyggnaden är ett envåningskomplex som vilar på en låg sockel av betong. Fasaden består av en låg bröstning med murat rött tegel i halvtensförband. Uptill består fasaden av en lockpanel i ljus beige kulör. Byggnaden är försedd med fönsterband som partvis sträcker över hörn, ett tydligt inslag från funktionalismen. Över byggnadens entréer finns skärmtak i röd plåt som vilar på svarta kvadratiska profilbalkar i stål. Skärmtaken visar på ett enkelt men rustikt uttryck, detaljerna är sparsmakade och ingenting döljs i konstruktionsväg. Taket på byggnaden är ett flackt sadeltak.

Byggnadsvolym 2 innehåller servicelokaler som matbutik, restaurang, postombud och frisör. Byggnaden är i ett våningsplan som vilar på en låg sockel av betong. Fasaden är av rött tegel murat i halvtensförband. Byggnaden är försedd med skärmtak över entréerna utförda i samma stil som byggnadsvolym 1, och här vitmålade. Fönster och dörröppningar är förhållandevis små vilket gör att byggnaden upplevs som mycket homogen och solid med sitt röda tegel som huvudsakligt fasadmaterial. Byggnaden har ett pappinklätt terrasstak. Fönstersättningen är lekfull och består av röda enlufts-fönster. Byggnaden har en mindre tillbyggnad mot parkeringen som tillkommit under 2000-talet, försedd med grå plåtfasad. Tillbyggnaden förlänger det smala gångstråket.

Byggnadsvolym 3 är Vårdbyggnaden som inrymmer bland annat mödravårdscentral, tandvård och träningslokal. Byggnaden består av två våningar. Våning ett består av rött tegel, murat i halvtensförband och våning två har en röd falsad bandtäckt plåtfasad. Den röda plåten återfinns i skärmtaken över entréerna. Plåttaket vilar på grönmålade konsoler av kvadratisk profilbalk i stål. Fönstersättningen är lekfull och består av röda enlufts-fönster.

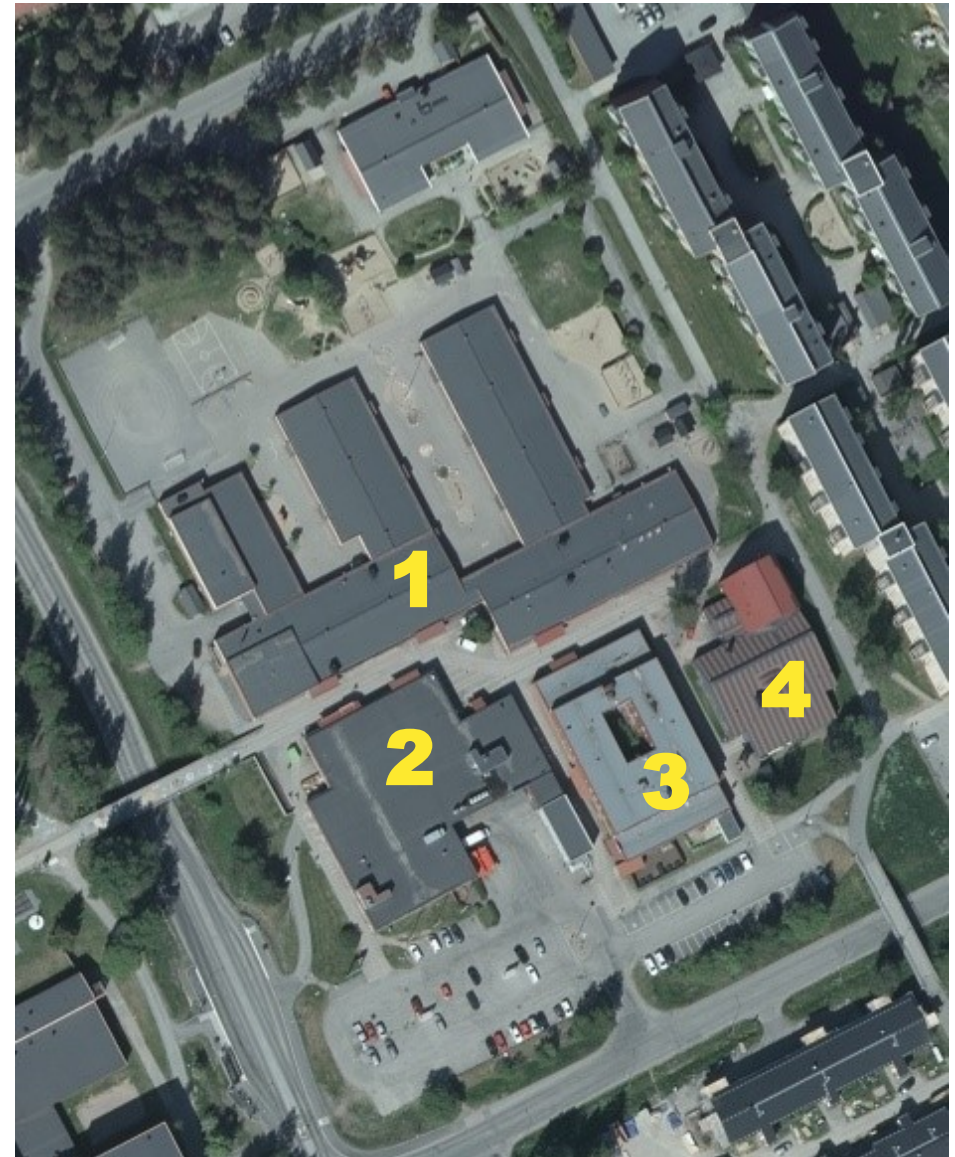


Fig 33. Porsö centrum. Grundkarta: Ortofoto 2020 © Lantmäteriet

KULTURMILJÖBESKRIVNING - Porsö centrum



Fig 34. Skolbyggnaden med sin låga arkitektur och mänskliga skala. Kyrkan och höghusbebyggelsen sticker upp ovanför.



Fig 36. Bilden visar det långsträckt gångstråket ut från centrum mot parkeringen. Under 2000-talet förlängdes gångstråket i och med tillbyggnationen av **Servicebyggnaden** (T.v.).



Fig 35. Servicebyggnaden med matbutik, restaurang, postombud och frisör. Byggnaden är lågskalig. Parkeringsplatser ligger till höger om byggnaden.



Fig 37. Vårdbyggnaden med ytterligare en våningshöjd vars volym markerats med ett annat material, badtäckt, falsad, röd plåt.

KULTURMILJÖBESKRIVNING - kyrkan



Fig 38. T.v. **Kyrkorummets** interiör med den generösa takhöjden och ladugårdsformen. Både väggar och tak är av grönt laserat trä.

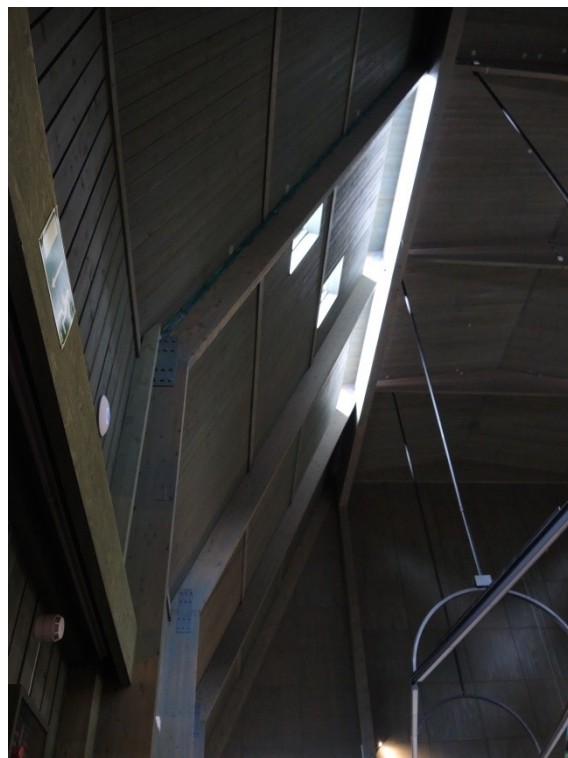


Fig 39. T.h. Ljusinsläppet från kyrkans tak ger ett tydligt riktat ljus.

Byggnadsvolym 4. Porsöns kyrka ritades av Stefan Alenius. Den stod färdig 1976, i samma veva som skolan, vårdcentralen och livsmedelshallen. Kyrkans olika exteriöra volymer skvallrar om ett motsvarande invändigt utrymme, färgsättningen följer ett tydligt tema både in- och utvändigt med klara färgstarka kulörer. Kyrkorummet går i en blågrön färgsättning, torget en röd och församlingssalen i en grön. Utvändigt är kyrkorummet rött och sakristia samt församlingshem blå. Det röda kyrkorummet anspelar på en ladugårds uttryck med en typ av säteritak. Gavlarna är försedda med slät rödslammad panel medan långsidorna är en förlängning av det skivtäckta plåttaket. Fönstersättningen är lekfull och innovativ med olika typer, storlekar och placeringar. Lekfullheten återfinns även resterande byggnads taktäckning som består av takpapp, lagt i vertikala ränder i rött och mörkt blått.

Arkitekturen för Porsö kyrka har anknytning till strukturalism, som var en reaktion mot vissa av funktionalismens stelbenta drag. De funktionalistiska byggnaderna utformades för att tillgodose behov som analyserats fram av arkitekten eller experter inom området. Problemet var att den sällan tog hänsyn till att behov ändras över tid. De strukturalistiska byggandet utvecklades med insikten att världen förändras i snabb takt och byggnader bör vara förhandlingsbara. Rent konkret kunde detta innebära flyttbara mellanväggar samt lättåtkomliga och flyttbara installationer. Byggnaden sågs som ett pågående projekt där en enkelt kunde förlänga eller bygga ut huskroppar.

Ett exempel på att strukturalismens visioner används i Porsö kyrka är de nedmonterade loftet som fans ute på kyrktorget. Loftets funktion var tvetydlig och fungerade under några år som förråd. Det var även en fara för barn som ofta lekte uppe på avsatsen.

KULTURMILJÖBESKRIVNING - Karaktärsdrag i centrum



Fig 40. Färgkod, Porsö centrum



Fig 41. Skärmtak med synlig konstruktion målade i olika grundfärger för att tydliggöra byggnadernas funktioner.



Fig 43. Tydlig skyltning som går ihop med områdets funktionsindelning och färgkodning.



Fig 42. Betong-element, flertalet i dåligt skick.



Fig 44. Porsö kyrka med en färg- och fönstersättning som går ihop med övriga byggnader i centrum.



Fig 45. Solida tegelväggar av rött tegel som går igen i den falsade plåtfasaden. Fönstersättningen följer insidans funktion och upplevs lekfull från utsidan.



Fig 46. Markbeläggningen är i stort behov av underhåll efter tjälskador. Grundvisionen är tydligt riktade gångstråk.



Fig 47. Skolbyggnaden i centrum karaktäriseras av långsträckta fönsterband, tegelpartier och träpanel.

KULTURMILJÖBESKRIVNING - Karaktärsdrag LillPorsön



Fig 48. Mellan höghusen på **Lillön** skapas stora innergårdar där den mittersta är kuperad. Inom området finns ett rikt antal olika trädsorter.



Fig 50. Höghusens gavelsidor, solida tegelfasader av mörkt lertegel, pulpettak med höjdförskjutna huskroppar och markerat vertikalt fönsterparti..



Fig 52. Mörkt lertegel med riven yta.



Fig 53. Färgkod, LillPorsön



Fig 49. Teglet och plåten skapar en fasad med olika strukturer och uttryck. Färgsättningen var ursprungligt dovt gul och samma genom hela området.



Fig 51. Sinuskorrigerad plåt som markerar våningarna.

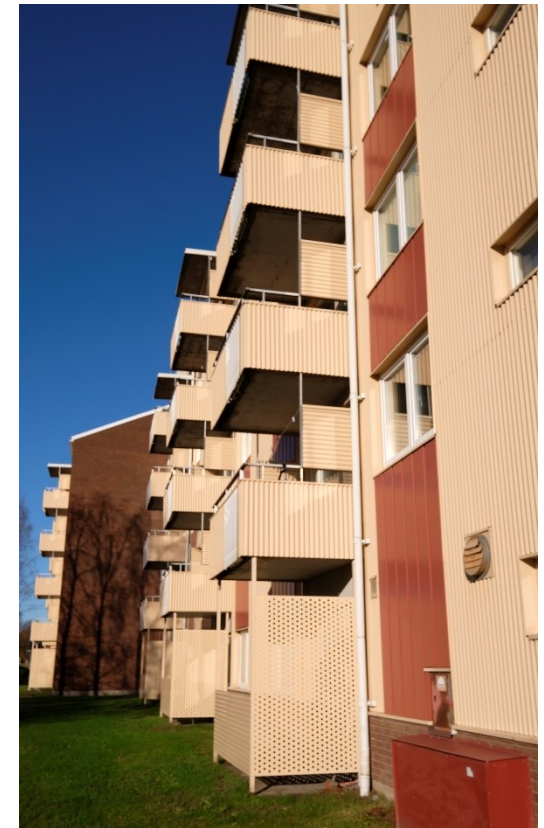


Fig 54. Balkongrader som följer det vertikala mönstret. Bottenplan har försetts med ett insynsskydd som inte går ihop med äldre balkongräcken. Tillägget har ett helt annat uttryck .

KULTURHISTORISKA KARAKTÄRSDRAG - Siktlinjer

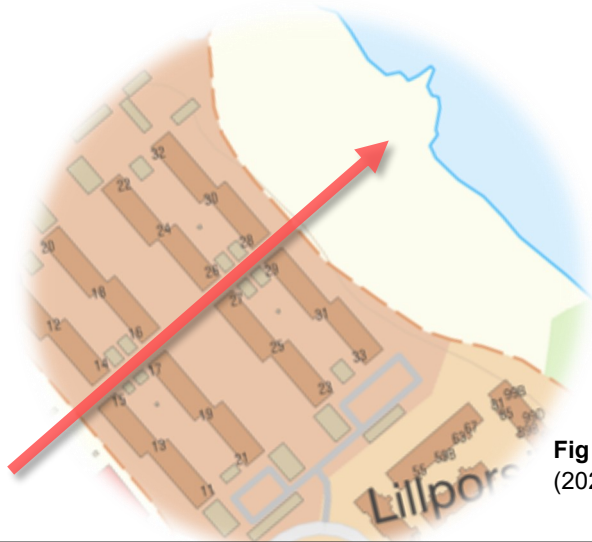


Fig 55. Topografisk karta (2020) © Lantmäteriet



Fig 57.

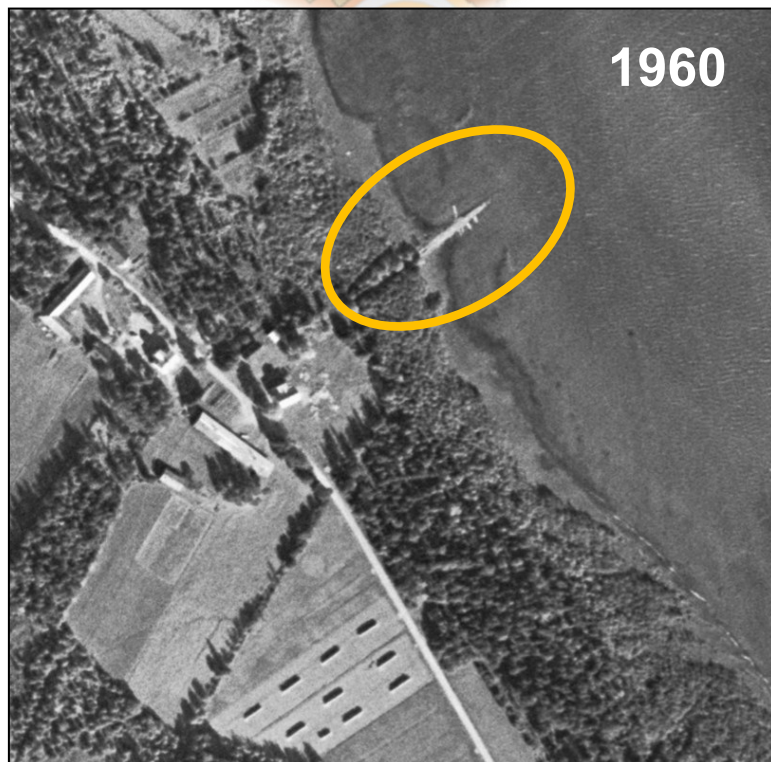


Fig 56. Ortofoto (1960) © Lantmäteriet



Fig 58.

Piren var belägen längs med strandlinjen nedan Lill-Porsön. Den är tydligt markerad och i bruk som båtplats på ortofotot från 1960 men finns idag endast spår efter i landskapet.

Siktlinje - Den röda pilen visar på den siktlinje som går genom området Lill-Porsön sett ut mot strandlinjen och den före detta piren. Siktlinjen har alltså prioriterats även i planeringen av bostadsområdet på 1970-talet.

Kulturarhistorisk värdebärare - Siktlinjen mot vattnet har prioriterats i flera av platsens tidslager och är av värde att upprätthålla. Idag är strandlinjen intill gamla piren igenväxt.

KULTURHISTORISKA KVALITETER

Avsnittet sammanfattar karaktärsdrag, kvaliteter och värden som bör beaktas vid förändring och utveckling av Porsö centrum och Lill-Porsön. Kvaliteter i områdena Sundet, Stranden, Udden och Berget beskrivs i kulturmiljöbeskrivningen.

Porsöns låga bebyggelse, tidstypiska formspråk (som väl speglar miljonprogrammet) och grönområden är **miljöskapande värden** för platsen. Här finns en arkitektur och ett planmönster som möjliggör gemenskap och mänskliga möten genom samlad bostadsbebyggelse. Grönområden, torg, kyrka och skola och är även viktiga egenskaper utifrån ett **socialhistoriskt** perspektiv. Porsöns olika områden är utformade för att tillgodose en bred målgrupps olika krav på bostadsform med både service och natur väl integrerat med bebyggelsen. **Centrum** har en tydlig funktionsindeldad arkitektur med fokus på service. Byggnaderna är solida, kubiska med röda tegelfasader uppbyggda kring en rutnätsstruktur. **Lill-Porsöns** höghusområde karakteriseras av ”hus i park” som innehåller luftiga grönområden mellan huskroppar. Tydliga siktlinjer som sträcker sig ut mot strandlinjen utgör en grund i områdets uppbyggnad.

Porsö centrum – kvaliteter i planmönster & arkitektur

Arkitekturen i Porsö centrum kännetecknas av **strukturalism** och **funktionsindelning**. Byggnaderna utgörs av solida huskroppar med tydliga volymer. Utmärkande är det röda rustika teglet, fönsterband samt synliga konstruktioner som återfinns i bland annat skärmtaken. Det finns en lekfullhet med grundfärger som förhöjer funktionsindelningen i området. Dessa karaktärsdrag speglar **arkitektoniska och byggnadstekniska värden** att ta hänsyn till.

Det repetitiva som kom av den rationella byggnadsmetoden har satt sin prägel på byggnaderna. Det finns ett bevarandevärde i de strukturalistiska visionen då den är utformad för att kunna vara föränderlig, där volymer och byggnadselement enkelt ska kunna läggas till och tas bort.

Områdets ursprungliga huvudfunktioner; service, vård, skola och matbutik är kvar och utifrån dem så upprätthåller Porsö centrum sitt **bruksvärde**.

Porsö kyrka anspelar till platsens tidigare jordbruksbebyggelse med sitt ladugårdslika kyrkorum och slamfärgade släta träpanel. Byggnaden utgör ett viktigt tidslagar ur **kulturhistorisk och samhällshistorisk** synvinkel då kyrkan både anspelar på 1970-talsets formspråk och det tidigare jordbruket på platsen. Kyrkans övriga volymer anspelar väl på centrumarkitekturen med exempel i dess lekfulla fönstersättning. Kyrkans färgsättning i blått och rött återfinns även i bostadsområdet Udden.

Centrumområdets gångstråk och torg utgör en plats för sociala möten där det idag finns en utmaning då många ytor upplevs som mörka och trånga.

Lill-Porsön – kvaliteter i planmönster & arkitektur

Arkitekturen präglas av de långsträckta, förskjutna och fristående huskropparna. Byggnadsdetaljerna karaktäriseras av det mörka lerteglet och horisontella och vertikala linjer. Byggnadernas fasader är inte ursprungliga utan förändrade och förvanskade i samband med tilläggsisolering och fasadbyte under 1990-talet. Idag består fasaden av sinuskorrigerad plåt i varierade kulörer om beige, gul och grön. Den övre våningen markeras med en fyrkantig dekor i avvikande färgsättning. Den nya fasaden är en förvanskning av byggnaderna då den tydligt avviker från tidigare utförande som gav ett mer enhetligt intryck. I den ursprungliga fasaden gjordes ingen skillnad på våningsplan eller huskropp. Det ursprungliga uttrycket anspelade också mer på byggnadens horisontella linjer än de vertikala som idag är iögonfallande (se bild sid, 13).

Bebyggelsemönstret med ”hus i park” skapar lugna, slutna gårdsmiljöer vilka även är trafiksseparerade. Grönområdena på Lillön bidrar till höga **sociala värden** då de ger området en **säregen identitet** och ett organiskt avbrott till de raka linjerna i arkitekturen. Samtliga entréer är riktade in mot innergårdarna, där det skapas ytor för **sociala möten**. På gårdsmiljöerna finns en mängd olika trädslag som bidrar till en mångfaldig grönska. Gårdsmiljön i områdets mitt är störst och belägen på en höjd med kuperad mark.

RIKTLINJER & REKOMMENDATIONER

Avsnittet utgår från kulturmiljöbeskrivningen och tydliggör de kvaliteter som området främst karaktäriseras av, vilka ämnas vara vägledande till det fortsatta utvecklingsarbetet av Porsön.

Tålighet vid förändring och utveckling av området

Bebyggelsen på Porsön har ett tidstypiskt **planmönster** liksom **byggnadsarkitektur** som ska tas hänsyn till vid kommande utvecklingsarbete och integreras väl med nya tillägg i området

Plan

- Den befintliga bebyggelsen är i behov av underhåll på såväl fasader, betongdetaljer, målningsarbete och markberedning. **Underhåll av områdets ytskikt skulle göra stor positiv inverkan på upplevelsen av platsen.**
- Höga byggnader bör inte placeras där de skymmer **historiska siktlinjer eller karaktärsskapande bebyggelse**, där de kan verka dominerande i befintlig miljö eller vara skuggbildande.
- Viktiga **gårdsmiljöer** bör tillgängliggöras och underhållas snarare än att förtätas.
- Att anpassa nya tillägg efter befintlig bebyggelse bidrar till ekologisk, ekonomisk, social och kulturhistorisk **hållbar utveckling** av Porsön.
- Ur miljöperspektiv är **underhåll, aktivering och utveckling** av befintlig arkitektur en avgörande faktor.

Arkitektur

- Nya tillägg bör **anspela till befintlig arkitektur** genom att exempelvis ta igen fasadmaterial, kulörer, fönstersättning, proportioner och skala.
- Nya tillägg och byggnadskroppar bör placeras med **hänsyn** till befintliga byggnader och gårdsstrukturer, exempelvis vara tillbakadragna och inte dominerande.
- Gällande Lillöns bebyggelse bör gavelpartier och den öppna raka balkongstrukturen bibehållas. **Underhåll** av ytskikt och grönområden är likt centrumområdet avgörande för hur platsen upplevs och används.
- Kyrkan utgör centrumområdets högsta punkt. Dess **höjd och skala** bör fortsättningsvis vara dominerande. Siktlinjerna in mot kyrkan bör hållas fria från gångstråken sett.

RIKTLINJER & REKOMMENDATIONER

Byggnadsdetaljer

- Centrumbyggnadernas **strukturelistiska** uttryck med synliga konstruktioner bör upprätthållas. Se exempelvis skärmtaken och pelarna som genom färgsättning delar in området i funktioner.
- Vid tillägg i Porsö centrum bör hänsyn tas till de befintliga karaktärsskapande **byggnadsvolymerna**.
- Byggnaderna i centrum anses tåla större ljusinsläpp så länge de inte dominerar över de **solida tegelfasadena**. **Fönstersättning** kan fortsatt vara lekfull. Befintliga **fönsterband** bör bevaras då de är karaktärsskapande för centrumbyggnaderna
- Ursprungligen fanns endast en **lamparmatur** på platsen som var genomgående genom hela universitetsområdet och in i centrum. Idag återfinns flertalet olika armaturer. För att knyta samman områdena, öka trivselen samt förena områdets uttryck kan till fördel den historiska armaturen återföras eller anspelas på.
- Vid upprustning av fasader bör tegel fortsatt vara det dominerade materialet. Tegelfasadena bör inte målas eller putsas över. **Underhåll** bör genomföras med **likvärdigt material**.

Mark & natur

- Strandlinjen bör tillgängliggöras och **vegetation hållas tillbaka**. Siktlinjen ut mot den historiska piren och Björsbyfjärden bör hållas öppen från bostadsområdet sett. Ett restaureringsarbete av piren skulle öppna upp och **tillgängliggöra** användningsmöjligheter mot vattnet och knyta an stadsdelen till de vattennära läge den faktiskt har.
- De lugna, inneslutna **gårdsmiljöerna** är miljöskapande för området på Lillön, bör upprätthållas, underhållas och förtydligas. Karaktärsdrag att ta fasta på är de kuperade gårdsmiljöer och den rikt varierade växtligheten med flera olika trädslag; björk, pil, näverhägg, pelarasp, rönn och tall.

KÄLLFÖRTECKNING

OTRYCKTA KÄLLOR

Luleå kommun (2018). *Utvecklingsplan Porsön: Uppdragsbeskrivning*. Luleå

TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR

Arkitekturmuseet (1987). *Folkhemmets bostäder 1940-1960: [svenskt bostadsbyggande under 1940- och 50-talen]*. Stockholm: Arkitekturmuseet.

Björk, C., Nordling, L. & Reppen, L. (2018). *Så byggdes staden*. (Fjärde uppdaterade utgåvan). Stockholm: Svensk Byggtjänst.

Högskolan i Luleå (1996). *Hus, plåt, form: byggnader vid Högskolan i Luleå 1971-1996*. Luleå: Högs. i Luleå.

Norrbottens kuriren (1974, 7/7) ”Här växer en stad fram ur buskarna” arkiv nr. 2379 vid Norrbottens museums arkiv, Luleå, 2020

Norrbottens kuriren, (1974, 3/7) ”Planen klar för sista etappen i Porsön” arkiv nr. 2379 vid Norrbottens museums arkiv, Luleå, 2020

Reinar, D.A. & Westerlind, A.M. (2009). *Kulturmiljöanalys: en vägledning för användning av DIVE*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Rudberg, E. (1992). *Folkhemmets byggande: under mellan- och efterkrigstiden*. Stockholm: Svenska turistfören.

FOTOGARFIER OCH ILLUSTRATIONER

Om inte annat anges är fotograf Elin Sjöberg (ES), illustration (JL) med källa *Norrbottens museum*, referens NBM dnr: 197-2020. Förkortningen ©NBM anges för Norrbottens museum.

Historiska foton redogörs i bildtext, samtliga foton hämtade från Norrbottens museum arkiv.

Kartmaterial: © Lantmäteriet, Geodatasamverkan

BILD- & FIGURFÖRTECKNING

Fig	Sid	Accessionsnr.	Bildbeskrivning	Fotograf/källa	Datum
1	6		Ekonomisk karta, Porsön	© Lantmäteriet, Geodatasamverkan	1948
2	6		Otofoto, Porsön	© Lantmäteriet, Geodatasamverkan	1960
3	6		Otofoto, Porsön	© Lantmäteriet, Geodatasamverkan	1975
4	6		Otofoto, Porsön	© Lantmäteriet, Geodatasamverkan	2020
5	7		Loftgångshus	Arkiv: NBM	1974
6	7		Prefabricerade byggelement	Arkiv: NBM	Okänt år
7	8		Flygfoto Porsön	Magnus Persson, NSD, Arkiv: NBM	Okänt år
8	9		Markberedning centrum	Arkiv: NBM	Okänt år
9	10		Hemman, Lill-Porsön	Arkiv: NBM	1973
10	10		Odlingsmark. Porsögården	Arkiv: NBM	1974
11	11		Fönsterband, skola	Margareta Rantatalo, Arkiv: NBM	1981
12	11		Torget, Porsö centrum	Margareta Rantatalo, Arkiv: NBM	1981
13	11		Belysning, Porsö centrum	Margareta Rantatalo, Arkiv: NBM	1981
14	11		Höghus, Lill-Porsön	Arkiv: NBM	1977
15	12		Porsö Kyrka	Arkiv: NBM	Okänt år
16	12	2020_43_01	Porsö Kyrka	ES © NBM	2020-10-13
17	12		Porsö Kyrka	Arkiv: NBM	1993
18	12	2020_43_02	Porsö Kyrka	ES © NBM	2020-10-13
19	13		Porsö centrum, höghus	Margareta Rantatalo, Arkiv: NBM	1981
20	13	2020_43_03	Porsö centrum	ES © NBM	2020-10-13
21	13		Höghus, Lill-Porsön	Arkiv: NBM	Okänt år
22	13	2020_43_04	Höghus, Lill-Porsön	ES © NBM	2020-10-13
23	14		Otofoto, Porsön	© Lantmäteriet, Geodatasamverkan	2020

BILD- & FIGURFÖRTECKNING

24	14	Topografisk karta, Porsö cent-	© Lantmäteriet, Geodatasamverkan	2020
25	16 2020_43_05	Luleå tekniska universitet	ES © NBM	2020-10-13
26	16 2020_43_06	Bostäder Sundet	ES © NBM	2020-10-13
27	16 2020_43_07	Bostäder Berget	ES © NBM	2020-10-13
28	16 2020_43_08	Bostäder Stranden	ES © NBM	2020-10-13
29	18 2020_43_09	Gårdsmiljö, Lill-Porsön	ES © NBM	2020-10-13
30	18 2020_43_10	Bostäder Udden	ES © NBM	2020-10-13
31	18 2020_43_11	Höghus, Lill-Porsön	ES © NBM	2020-10-13
32	18 2020_43_12	Grönområde, Udden	ES © NBM	2020-10-13
33	19	Otofoto, Porsö centrum	© Lantmäteriet, Geodatasamverkan	2020
34	20 2020_43_13	Skolbyggnad	ES © NBM	2020-10-13
35	20 2020_43_14	Servicebyggnad	ES © NBM	2020-10-13
36	20 2020_43_15	Gångstråk i centrum	ES © NBM	2020-10-13
37	20 2020_43_16	Vårdbyggnad	ES © NBM	2020-10-13
38	21 2020_43_17	Kyrkorum, Porsö kyrka	ES © NBM	2020-10-13
39	21 2020_43_18	Kyrkorum, Porsö kyrka	ES © NBM	2020-10-13
40	22	Färgkod, Porsö centrum	Illustration Jessica Lundmark © NBM	2020
41	22 2020_43_19	Skärmtak	ES © NBM	2020-10-13
42	22 2020_43_20	Betongelement	ES © NBM	2020-10-13
43	22 2020_43_21	Skyltning, Tandvård	ES © NBM	2020-10-13
44	22 2020_43_22	Porsö Kyrka	ES © NBM	2020-10-13
45	22 2020_43_23	Byggnadsvolym, Porsö cent- rum	ES © NBM	2020-10-13

BILD- & FIGURFÖRTECKNING

46	22	2020_43_24	Markbeläggning	ES © NBM	2020-10-13
47	22	2020_43_25	Skolbyggnad	ES © NBM	2020-10-13
48	23	2020_43_26	Höghus, innergård, Lill-Porsön	ES © NBM	2020-10-13
49	23	2020_43_27	Fasadmaterial Höghus	ES © NBM	2020-10-13
50	23	2020_43_28	Höghusens gavelsidor	ES © NBM	2020-10-13
51	23	2020_43_29	Fasadmaterial höghus	ES © NBM	2020-10-13
52	23	2020_43_30	Fasadmaterial höghus	ES © NBM	2020-10-13
53	23		Färgkod, Lill-Porsö	Illustration Jessica Lundmark © NBM	2020
54	23	2020_43_31	Balkongrader, höghus	ES © NBM	2020-10-13
55	24		Topografisk karta, siktlinjer, Lill	© Lantmäteriet, Geodatasamverkan	2020
56	24		Otofoto, piren, Lill-Porsön	© Lantmäteriet, Geodatasamverkan	1960
57	24	2020_43_32	Siktlinjer piren, Lill-Porsön	ES © NBM	2020-10-13
58	24	2020_43_33	Siktlinjer, höghus, Lill-Porsön	ES © NBM	2020-10-13



Norrbottens museum
Box 266, 971 08 Luleå
Storgatan 2
Tel 0920-24 35 02
norrbottens.museum@norrbotten.se
www.norrbottensmuseum.se